

Neri Valen legg fram sensasjonelle ting om riksrådstingingane i 1940.

Det var høgsterettsjustitiarius Paal Berg og biskop Berggrav som den 17. juni vilde ein skulde beda H.M. Kongen om å abdlsere.

Sorenskrivar Ole Harbek har funne nye notatar som gjev Neri Valen medhald

Høgsterettsadvokat Annæus Schjædt, Oslo har, som tidligere nemnd i «Vardens» skrive ei framstilling som er sendt protokollnemndi i Stortinget, og som no er prenta, der han gjer nærmare greie for riksrådstingingane i 1940. Som vedlegg til denne framstillinga har Neri Valen skrivne «Merknader om nokre feil og mistak i den faktiske framstilling frå Undersøkelleskommissjonen av 1945 når det gjeld riksrådstingingane». Me har fenge lov til å offentliggjera hr. Valens utgreiding, og tek i dag avsnittet «Konferansen på fylkesmann Christensens kontor» 17. juni kl. 17-18. Det andre avsnitt kjem det nærmaste dagane.

«I Bilag Bind III heiter det side 59 at konferansen på fylkesmann Christensens kontor den 17. juni mellom kl. 17 og 18 var ein nokså tilfeldig sammenkomst og dei som var til stades, drøftet mulligheter, slengte fram forslag, skrev utkast som kanskje kunne drøftes, kanskje aldri komme tenger enn til private kl. 17-18. De utkast som blei under disse forhold, kan ikke og leses som dokumenter, skikken til grunnlag for politiske drøftelser, men som øyeblikksbilleder av personlige stemninger.»

te er eit heilt galt bilete av konferansen. I plenumsmøtet, ved middagstid den 17., før forhandlarane gjekk til dr. Dellbrügge — der dei var tilsagt kl. 16.15 — var det avtalt at nytt plenumsmøte skulle haldast kl. 18.

I møtet med Dellbrügge, fekk forhandlarane — Presidentskapet og Berggrav — Dellbrüges framlegg til avtale, og elles lå Dellbrügge overfor forhandlarane sterk vekt på Frankrikes kapitulasjon den dagen.

Frå møtet med Dellbrügge gjekk forhandlarane samla til fylkesmann Christensens kontor for å dryfte situasjonen og fyrte plenumsmøtet kl. 18. På Christensens kontor var også sprengskiver Harbek. Vidare kom Paal Berg tilstades. Tilstades i konferansen var soleis Presidentskapet, Christensen, Harbek, Berggrav og Berg.

Jahn og Bærøe, som professor Steen nemner, var ikkje med i konferansen. Men etter Jahns dagbok

til norsk og å få det mangfoldiggjort til plenumsmøtet kl. 18.

So heldt biskop Berggrav fram at han forstod uttaleisane frå dr. Dellbrügge slik at tyskarane ønskte ein separatfred med oss. Og han meinte at slik somstoda var no, burde ein gå inn for fredsslutning. Med utgangspunkt i det framlegget dr. Dellbrügge hadde levert oss, laga Berggrav utkast til eit framlegg frå norsk side med fullmakt for Riksrådet til å slutte fred med Tyskland.

Ingen av oss andre som hadde vore med i møtet hjå dr. Dellbrügge, hadde forstått han på den måten. Og ingen av Presidentskapet var samd med Berggrav i at det ville vera ønskeleg med fredsunderhandlingar no. Derimot stutte Paal Berg framlegget, Berggrav heldt ogso fram at det fylgde av seg sjølv at med ei fredsslutning no kunne ikkje Kongen koma tilbake, og den heldigaste ordning ville vera at han abdiserte frivillig. I det vidare ordskifte bad Paal Berg fylkesmann Christensen formelt om ordet (sidan me var samla på Christensens kontor), og Paal Berg heldt eit innlegg i høgtimelege former. Innhaldet var at situasjonen ute i verda med Frankrikes nedferd førde med seg at ogso me måtte fylgje ei anna line enn hittil. Difor ville han stv framlegget om ei fredsslutning med Tyskland. Politisk var situasjonen no ein heilt annan enn om morgonen, og me kom no heller ikkje forbi å skilja oss med Kongen. Han understrika dette med å seia: «Nå er det slutt med jussen, det er politisk det gjelder». Ork når situasjonen var den, ville han tilrå å sende telegrafisk oppfordring til Kongen om å abdlsere. Han baud seg til å gå til den svenske minister og røkja etter om det ville vera høve til å få sende eit slikt telegram.

Er ser enno for meg Paal Berg sitjande på ein stol burt med vindauga i Christensens kontor og halde denne talen. Den gjorde eit sterkt inntrykk på oss alle.

I tilslutning til det som Berggrav

og Berg hadde halde fram, forma Berggrav dette framlegget (som er har mellom papira mine frå denne konferansen):

«Stortingets presidentskap telegraferer straks til Kongen og henstiller til ham at han i forståelse av den nåværende politiske og militære situasjon, og for å sikre det norske folks uavhengighet, gir avkall for seg og sin sønn på sine forfatningsmessige funksjoner.»

Framlegget er utforma i nær tilknytning til punkt 3 i dr. Dellbrüges framlegg.

Ingen av Presidentskapet og heller ikkje Christensen eller Harbek ga noko tilslutning til dei synsmåtar som var halde fram av Berggrav og Berg. Men når desse to gjekk so sterkt inn for ei fredsslutning no og med dei fylger som det måtte få for kongespørsmålet, var det klart at desse spørsmål måtte leggjast fram for plenumsmøtet kl. 18. Ein så difor nærare på utforminga av Berggravs fo framlegg før dei blei mangfoldiggjort til å bli lagt fram i plenumsmøtet. Ein meinte ogso at før plenumsmøtet dryfte desse spørsmål, burde det vera heilt på det reine om det var so at dr. Dellbrügge hadde meint å invitere til underhandlingar om cerfred. Då difor Berggrav nemnde at han, som eit heilt personleg tiltak, underhand kunne røkja etter hjå Dellbrügge, lå me andre vår tilslutning til det. Men Moseid var imot ogso ei slik underhandsføling hjå Dellbrügge. Alle slutta seg til framlegget frå Berg, om at han skulle gå til den svenske minister for å få på det reine om det var teknisk mogeleg å få sende telegram til Kongen, slik som Berggrav og Berg hadde gjort framlegg om.

Dermed var konferansen slutt.

Konferansen var som dei andre konferansar forhandlarane hadde i desse dagar — ofte saman med fylkesmann Christensen og sorenskrivar Harbek. På desse konferansar blei dei framlegg utforma som ein tenkte å koma med til tyskarane. Slike framlegg blei so lagt fram i plenumsmøte til godkjenning. På den måten var det t. d. same dagen gjenge fram med fråsegna til dr. Dellbrügge om Elverumsfullmakta.

Berggravs fo framlegg blei på same måten som dr. Dellbrüges framlegg mangfoldiggjort til plenumsmøtet kl. 18 og der referert av møtestyresen, president Magnus Nilssen.

Etter Gunnar Jahns dagbok heiter det frå plenumsmøtet «enimot kl. 18.30» at der ga Magnus Nilssen utgreiding om konferansen på Christensens kontor straks før: «... og der hadde Berggrav framlegg til å sende forslag om fred»

120192

61

Stiftelsen for Historisk Arkiv 2014

Neri Valen

(Forta fra side 3).

... på sine forfatningsmessige funksjoner.

Berggrav var gått til Dellbrügge med sitt fredsforslag og Paal Berg var gått til den svenske minister med forslaget om henvendelse til kongen. — (Bonnevile: Høyesterett og riksrådsforhandlingene, side 30).

Advokat Stray har notat fra samme plenariumste: «Berggrav foreslår at vi skal telegrafere til Kongen med anmodning om at han skal frast seg sine forfatningsmessige funksjoner for seg og sin sønn —

Mellom papire mine fra 1940 har eg både fredsframlegget og framlegget om telegrafiet til Kongen, og på dette siste har eg den gong notert at det er Berggravs framlegg. Utgangspunktet for Berggravs framlegg var at tyskarane ønskte separاتفred med oss. Da han hjå Dellbrügge fekk opplyst at det var eit mistak, kom han tilbake til plenariumet og sa frå at då fall grunnlaget for hans framlegg burt.

Møtet gikk difor over til å diskutere dr. Dellbrügges framlegg. På side 60 i Bilag Bind III. er Berggravs referat frå konferansen kl. 17—18 siteret med merknad om at det «ble nedtegnet under møtene». Men just i motsetning til det meste av Berggravs referat, so skill dette avsnitt seg ut og gjev ikkje att direkte tale, men ber i si form om at det er ei oppsyn laga etterpå.

Etter oppmodning frå Presidentskapet arbeidde dr. Brodersen fyrst i juli 1940 ut eit fyrste referat frå forhandlingane med tyskarane. Der heiter det om konferansen den 17. juni:

«Under disse drøftelser tok høyesterettsjustitiarius Paal Berg klart standpunkt at begivenhetene i verden, Frankrikes nederlag, nepoventligvis også ville føre til at vi måtte følge en annen linje enn hittil. Politisk er situasjonen for Norge en helt annen enn i morges. Derfor er det min plikt å si til fylkesmannen at situasjonen nå er den at vi politisk helt ikke kommer forbi å måtte skille oss av med Kongen. Det er gått med jussen nå. Han ville derfor tilrå at det ble sendt en telegrafisk henstilling til Kongen om å abdisere frivillig».

I Bilag Bind III. side 63 i ei fotnote stand at i Neri Valens eksemplar av dr. Brodersens fyrste oversiktsreferat er skrive med blyant i margen og seinare stryke over: « Dette var under forutsetning av fredsunderhandling». Til dette er å opplyse at litt ut i juli 1940 da medlemene av Presidentkapet fekk dette Brodersens referat til gjennomsyn, tok me det med kvar til seg for å gå det gjennom. Eg fann då at den siterete setningen burde koma som tillegg til referatet for å gjeva eit fullt og heilt bilete av det som hende og noterte det i margen på mitt eksemplar. Då me dagen etter diskuterte referatet i Presidentkapetsmøtet, var me alle samde om at del uttalelsar som

tiarius...». Eg reitte so referatet i samevar med dette og stråka samstundes mitt fyrste framlegg som stod i margen. I Moselds eksemplar av referatet er også den vedtakte endring i referatet gjort.

Det var soleis etter drøfting og vel gjennomtenkt at Presidentkapet i juni 1940 godkjende referatet av Paal Bergs tale under konferansen på Christensens kontor, slik som den er gjeven att i dette fyrste Brodersens referat.

I Bilaget heiter det (sjå Bilag Bind III. side 65): «Da det er på det rene at Berg i politikernes møte medte at den svenske minister hadde avslått å formidle en slik henvendelse.....». Slik melding blir IKKE gjeven i plenariumet eller til Presidentkapet. Ikkje noko medlem av Presidentkapet hadde kjennskap til at det var vanskar med å få sendt eit slikt telegram før ein fekk opplysning om det gjennom Kommissjonen.

I Bilag Bind III. side 61 blir det opplyst at Paal Berg i dagboka har skrive at han «antydde som en siste utvei» å gjeva Kongen høve til å abdisere frivillig. Og side 63 er gjeve att den svenske ministers referat av det som Paal Berg fortalte til han under samtala den 17. juni.

Til full forståing av den form som dagboksnotatet og samtala med den svenske minister har fått kan tene Gunnar Jahns brev til Undersøkelsskommissjonen av desember 1946 (attgjevs i Dagbladet). Jahn fortel der at han kom tilstades den 17. juni kl. 18 i konferansen på fylkesmann Christensens kontor, sette seg ved sida av Paal Berg og spurde so han om kva som gikk for seg. So heiter det: «Da jeg fikk vite om Berggravs aksjon, så jeg til Paal Berg: «Har dere mistet forståelsen?» Paal Berg sier så til meg: «Men stillingen er nå en annen når Frankrike har kapitulert». Jeg svarte Paal Berg: «Det kan da ikke bety noe for vår innstilling. Vi må holde vår linje, forstår du ikke det?» Til det svarte Paal Berg ikke noe».

Rett frå denne samtala gikk Paal Berg til den svenske minister.

Eg har sendt det som her frammanfor er skrive under IV. av desse «merknader» til sorenskrivar HARBæk, som har sendt meg dette brevet:

«Jeg har etter Deres anmodning lest igjennom avsnitt IV. i Deres utkast til «merknader».

Angående avsnitt IV. i disse merknader skal jeg nevne at jeg for min del ble innkalt til konferansen på fylkesmann Christensens kontor den 17. juni kl. 17. Det er vel sannsynlig at også andre av dem som var til stede, var innkalt, da det vanskelig kan tenkes at de tilfeldigvis kom til fylkesmannens kontor ved 17 tiden, når plenariumet var berammet til kl. 18.

Jeg kan i det store og hele bekreftede...

anledning til over Stockholm å få sendt et telegram til Kongen. Jeg har aldri hørt at den svenske minister SVMB å formidle en henvendelse til Kongen. Jeg husker også godt justitarius Bergs uttalelse om at det gjelder, som jeg har forklart for Undersøkelsskommissjonen i stedet jeg meg spesielt ved justitarius Bergs uttalelse neste dag (18 juni) — om at han fråkket henvendelse til Kongen — fordi jeg den foregående dags ettermiddag hadde forstått ham slik at han da hadde en annen oppfatning. Jeg fant i vinter noen av mine papirer fra 1940, deriblant vedlagte maskinskrevne ark (en gjennomslagskopi) med overskrift: «Biskop Berggravs notis 17/6 1940 (etter kl. 19)». Om dette var et utkast som allerede var fremlagt under konferansen hos fylkesmann Christensen, kan jeg ikke si.

Lillestrøm den 10. juni 1947. Ærbødigst Ole F. HARBæk (sign.)

Notisen er det Berggravs framlegg om telegram til Kongen som eg har siteret frammanfor fra mine papir.